

UNELE REFLECȚII PRIVIND DREPTUL INFRACTORULUI LA ÎMPĂCARE CU PARTEA VĂTĂMATĂ

Mariana SPATARI, dr., conf. univ.,
Facultatea de Drept și Științe sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Résumé: *La conciliation constitue l'une des causes qui supprime la responsabilité pénale ou les conséquences de la déclaration de culpabilité. En tant qu'institution juridique, la conciliation vise à éteindre le conflit né entre l'auteur de l'infraction et la victime. Le présent article propose une analyse du droit de l'auteur de l'infraction d'être pardonné tant par la victime que par l'État, lequel est tenu de sanctionner toute personne ayant enfreint les valeurs sociales protégées par la loi pénale.*

Mots-clés: *conciliation, infraction, auteur de l'infraction, victime, conflit, sanction pénale, accord de conciliation.*

„A greși este omenesc, a ierta este divin” (Alexander Pope)

Dorința omului de a se face dreptate a existat încă din cele mai vechi timpuri, aplicându-se fie răzbumarea directă, precum ne demonstrează Legea talionului, fie acele codificări care au avut menirea de a-l pedepsi pe infractor pentru fapta săvârșită. Caracteristic acestor forme de restabilire a echității sociale era faptul că victima sau rudele acesteia aveau libertatea de a acționa împotriva făptuitorului după bunul lor plac, pedepsindu-l proporțional cu fapta săvârșită. Ideea care călăuzea victima era sentimentul de răzbumare și de restabilire a dreptății.

Totuși, încă din istoria antică s-a recunoscut dreptul infractorului de a se împăca cu victima sau cu rudele acesteia. Spre exemplu, Demostene (cunoscut om politic și orator atenian) spunea că *făptuitorul vinovat de omor va fi izgonit și fugar până în momentul în care se va împăca cu vreuna din rudele victimei* [14, p. 47]. Din cele relatate conchidem că exista posibilitatea ca victima să renunțe la răzbumare în schimbul unui echivalent și, drept urmare, prin acceptarea recompensei ea nu-și mai putea realiza singură dreptatea.

Puțin mai târziu, au fost instituite compozițiunile, adică amenda (care consta fie într-o sumă de bani, fie în bunuri) pe care făptuitorul era obligat s-o plătească victimei în schimbul răzbumării. Mărimea compozițiunii era stabilită în funcție de gravitatea faptei săvârșite.

În prezent, împăcarea părților constituie o cauză de înlăturare a răspunderii penale instituită de legiuitorul moldav din considerațiuni de politică penală, precum și urmarea exemplelor multor state de a se orientata spre o justiție restaurativă în detrimentul celei punitive sau tradiționale.

Conceptul de justiție restaurativă este îndreptat, în primul rând, spre problemele victimei și promovează o nouă viziune asupra problemei de soluționare a conflictelor penale. Filosofia și practica justiției restaurative se fundamentează pe valori mai vechi cu privire la iertare, promovate de Biblie. O nouă formă acest concept o ia în a doua jumătate a sec. al XX-lea, fiind legat de experimente ce țin de repararea prejudiciului și împăcarea între victimă și făptuitor.[12, p. 4]

Reglementarea juridică a instituției împăcării, ca modalitate de înlăturare a răspunderii penale, a fost posibilă datorită influenței opiniei publice asupra relațiilor existente în societate. Astfel, doar societatea este în drept să decidă dacă, prin iertarea infractorului de către victimă, va fi restabilită echitatea socială, precum și pentru ce categorii de infracțiuni concrete va fi posibilă împăcarea.

Luând în considerație opinia societății, legiuitorul a reglementat instituția împăcării având la bază niște principii morale. De aici rezultă că împăcarea este o faptă morală a victimei, care are menirea de a stopa conflictul apărut ca urmare a săvârșirii infracțiunii.

Deși Codul penal al Republicii Moldova reglementează instituția împăcării, ea nu este obligatorie, deoarece victima urmează să-l ierte pe cel vinovat necondiționat. Prin urmare, iertarea infractorului este considerată o eliberare sufletească - victima renunță la răzbumare, infractorul nu va fi tras la răspundere penală și, drept consecință, încetează raportul de conflict.

În acest context, este necesar să evidențiem deosebirile dintre împăcare și iertare:

- în cazul împăcării, victima și infractorul se află pe poziție de egalitate, iar acțiunile lor sunt orientate spre atingerea unui scop comun, dorit și acceptat de ambele părți, iar în cazul iertării există o parte activă – victima, de care depinde soluționarea conflictului;
- împăcarea va avea loc doar dacă infractorul și-a recunoscut vina și se căiește sincer de cele săvârșite, adică împăcarea survine după iertare: victima mai întâi îl iartă pe infractor, ca mai apoi să se aplice procedura legală de împăcare;
- din punct de vedere juridic, iertarea nu produce efecte, iar împăcarea părților da.

Codul penal al Republicii Moldova nu conține o definiție a împăcării, însă la art. 109 al. 1 găsim următoarea reglementare „împăcarea este actul de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor, și pentru o infracțiune gravă infracțiuni prevăzute la capitolele II – VI din Partea specială, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală, dacă persoana nu are antecedente penale pentru infracțiuni similare comise cu intenție sau dacă în privința sa nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani.”

În Dicționarul explicativ al limbii române, împăcarea are sens de „potolire, îmbunare, înțelegere”, pe când în literatura de specialitate împăcarea părților este caracterizată ca un act bilateral, o înțelegere intervenită între partea vătămată și infractor cu privire la încetarea procesului penal și înlăturarea răspunderii penale. [2, p. 366]

Din cele relatate mai sus rezultă că subiecți ai împăcării sunt: infractorul și partea vătămată.

Deși legislația penală și doctrina operează cu noțiunea de infractor sau de făptuitor pentru a desemna persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de Codul penal drept infracțiune, ținem să menționăm că, pe parcursul urmăririi penale, persoana mai întâi are calitatea de bănuit, apoi, după înaintarea învinuirii, – calitatea de învinuit. Probabil, pentru a exclude anumite confuzii, legiuitorul operează doar cu noțiunea de infractor/făptuitor, fapt la care vom recurge și noi pe parcursul cercetării.

Persoana infractorului reprezintă un subiect important în întregul mecanism de realizare a justiției penale, deoarece, deși a săvârșit o infracțiune, acestuia îi sunt recunoscute anumite drepturi, inclusiv și dreptul la împăcare cu victima. În lipsa garantării principiului egalității în drepturi a subiecților infracțiunii, instituția împăcării ar fi puternic afectată, fiindcă, în cazul în care infractorul nu ar putea beneficia de dreptul la apărare în egală măsură cu victima infracțiunii, am identifica situația în care împăcarea ar deveni un simplu instrument de incriminare. Acest lucru ar limita infractorul de a-și alege mijloacele eficiente pentru apărare, iar, drept consecință, nu se va realiza însuși scopul dreptului penal.

Însăși calitatea de infractor o poate avea persoana fizică responsabilă, care a atins vârsta, stabilită de legislația în vigoare, de tragere la răspundere penală. Aceste condiții sunt prevăzute expres la art. 21 al. 1, Codul penal al Republicii Moldova, conform căruia „sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani”.

Totodată, în calitate de infractor poate apărea și persoana juridică, care la fel este recunoscută prin lege în această postură, doar că unii autori consideră că, din punct de vedere practic, „o persoană juridică nu va putea încheia un acord de împăcare, întrucât infracțiunile comise de persoanele juridice nu vizează niciodată un interes strict privat. Faptele infracționale ale persoanelor juridice ating întotdeauna un interes general. Or, încheierea unui acord de împăcare, pentru cazul infracțiunilor contra unui interes public, ... nu este posibilă. Prin urmare, subiect al împăcării poate fi doar făptuitorul persoană fizică.” [5 p. 39] Susținem pe deplin acest punct de vedere, deoarece argumentele invocate sunt logice și convingătoare.

Partea vătămată este cel de-al doilea subiect al împăcării. Conform prevederilor art. 59 al. 1, Codul de procedură penală al Republicii Moldova, „parte vătămată este considerată persoana fizică sau juridică căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei. Minorul căreia i s-a cauzat prejudiciu prin infracțiune va fi considerat parte vătămată fără acordul său.”

Pentru a da puțină claritate lucrurilor este necesar de a face distincție între noțiunile de „victimă” și „parte vătămată”.

Astfel, conform art. 58 al. 1, Codul de procedură penală al Republicii Moldova, „se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale.”

Diferența dintre noțiunile expuse mai sus este următoarea: victima este persoana care a suferit direct în urma infracțiunii, iar partea vătămată este persoana care a fost recunoscută în această calitate, cu acordul victimei, prin ordonanța organului de urmărire penală, imediat după stabilirea temeiurilor de atribuire a unei asemenea calități procesuale.

Dacă ne referim la partea vătămată – persoana fizică, aceasta încheie actul de împăcare personal. În cazul „persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face de reprezentanții lor legali. Cei cu capacitate de exercițiu restrânsă se pot împăca cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege”. [9, art. 109 al. 3]

După cum am menționat anterior, persoana juridică poate avea calitatea de parte vătămată, deoarece prin anumite categorii de infracțiuni îi pot fi încălcate drepturile și libertățile, astfel fiindu-i cauzate anumite daune sau prejudicii. Ceea ce este diferit față de partea vătămată – persoana fizică, este doar modul de încheiere a acordului de împăcare. Persoana juridică, fiind o colectivitate umană, nu poate participa direct la actul de împăcare, ea „își exercită, de la data constituirii, drepturile și își execută obligațiile prin administrator.” [11, art. 61 al. 1]

Atribuirea calității de parte vătămată persoanei juridice ni se pare una corectă, deoarece ea are anumite interese care pot fi violate prin comiterea unei infracțiuni și care trebuie apărute în condițiile în care, într-un stat de drept toate persoanele sunt egale în fața legii și dispun de aceleași drepturi și obligații.

Împăcarea, ca efect al iertării, pentru a produce efecte juridice trebuie să întrunească câteva condiții cumulative:

1. Împăcarea părților se poate realiza doar în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede această modalitate de înlăturare a răspunderii penale [3, p. 570].

În acest sens la art. 109 al. 1, Codul Penal al Republicii Moldova, este prevăzut expres că „împăcarea este actul de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor și pentru o infracțiune gravă”.

2. Împăcarea va fi posibilă dacă persoana nu are antecedente penale pentru infracțiuni similare comise cu intenție.
3. O altă prevedere a textului sus-menționat se referă la condiția infractorului, și anume, dacă în privința sa nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani, atunci împăcarea cu partea vătămată va avea loc.
4. Împăcarea survine între partea vătămată și infractor, adică, indiferent de faptul cui îi aparține inițiativa de împăcare, ea trebuie să fie rezultatul înțelegerii părților în conflict.
5. Împăcarea este personală, adică doar partea vătămată și infractorul pot încheia acordul de împăcare, astfel aplanând conflictul interpersonal existent.

Prin excepție de la caracterul personal al împăcării, dacă părțile sunt lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se realizează de către reprezentanții legali (înfietorul, tutorul sau curatorul). Această excepție este prevăzută la art. 109 al. 3, Codul Penal al Republicii Moldova: „pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face de reprezentanții lor legali. Cei cu capacitate de exercițiu restrânsă se pot împăca cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege”.

6. Împăcarea trebuie să fie necondiționată, totală și definitivă pentru a înlătura răspunderea penală.

Împăcarea este necondiționată atunci când stingerea conflictului nu este supusă niciunei condiții. Din punctul nostru de vedere, această condiție este una corectă, deoarece nu poate victima impune infractorului o condiție suplimentară decât repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune. Unica condiție în acest sens o poate impune instanța de judecată – prin indicarea unui termen concret de reparare a prejudiciului material și/sau moral pentru infractor.

Odată ce a fost acceptată împăcarea părților, ea va stinge totalmente conflictul – atât latura penală, cât și cea civilă a procesului. Stingerea totală a conflictului este și definitivă, deoarece prin acceptarea acordului de împăcare părțile nu mai au pretenții una față de alta.

7. Acordul de împăcare trebuie să fie explicit și expres, iar nu dedus din anumite împrejurări. El trebuie să includă angajamentele asumate de părți, modalitățile și termenele de realizare a acestora [1, p. 256].

Într-o opinie diferită, se susține că împăcarea părților poate fi și implicită, atunci când rezultă dintr-o situație de fapt; de exemplu, din încheierea căsătoriei dintre victimă și unul dintre autori, în cazul infracțiunii de viol [4, p. 357-358]. Argumentul ni se pare discutabil, întrucât existența unui fapt oricum presupune și dovada exprimării voinței de împăcare.

8. Conform prevederilor art. 109 al. 2, Cod penal al Republicii Moldova, „împăcarea produce efecte juridice din momentul pornirii urmăririi penale și până la retragerea completului de judecată pentru deliberare”. Din cele menționate rezultă că împăcarea poate surveni și în momentul pornirii procesului penal și pe parcursul urmăririi penale, precum și în orice fază a judecății.

Totul ar fi clar, dacă nu ar exista reglementarea art.276 al.5 Cod de procedură penală al Republicii Moldova care prevede că împăcarea produce efecte doar dacă intervine până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești. Observăm că perioada, până la care poate să intervină împăcarea părților, este diferită. În acest sens, pentru a exclude orice confuzie, propunem legislatorului să uniformizeze în normele juridice aceleași prevederi pentru instituția împăcării.

După o analiză amplă a condițiilor împăcării, ținem să menționăm că, de fapt, împăcarea este un act de compromis al victimei, care are dreptul de a alege o modalitate de restabilire a echității sociale, precum și dreptul de a refuza aplicarea unei pedepse penale din diferite considerente: fie de ordin religios, fie de ordin moral.

Dacă ne referim la motivul religios, consemnăm că iertarea este una dintre virtuțile creștine fundamentale, reprezentând caracteristicile definitorii ale lui Dumnezeu, care este iertător. Acest fapt determină unele victime să accepte împăcarea prin iertarea infractorului, fiindcă, în concepția lor, doar Dumnezeu este cel ce poate judeca și pedepsi persoana. Nu suntem promotorii acestei idei, deoarece motivul religios nu trebuie să influențeze conștiința populației, doar victima este în drept să decidă dacă se va împăca cu făptuitorul sau nu.

Din punct de vedere moral, împăcarea poate fi privită ca restabilirea liniștii sufletești a victimei, deoarece înseși părțile aflate în conflict înfăptuiesc actul de justiție. Dacă am analiza situația în care victima nu este de acord cu pedeapsa aplicată infractorului – fie că este prea ușoară, fie că nu a acoperit prejudiciul cauzat prin infracțiune, atunci condamnarea infractorului va avea efect negativ asupra victimei, deoarece nu va accepta sancțiunea aplicată și acest lucru poate duce la răzbunare, la ură, la dezamăgirea în sistemul judiciar etc.

Împăcarea reprezintă și dreptul infractorului de a fi iertat, deoarece condamnarea poate avea efecte diferite și pentru infractor: fie sentimentul de nedreptate în situația aplicării unei pedepse mai dure față de fapta săvârșită, fie ura și ideea de răzbunare față de persoana care i-a aplicat o pedeapsă penală, prin aceasta recunoscându-l ca infractor periculos pentru întreaga societate și în varianta ideală – vina față de victimă, acceptarea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune.

În susținerea ideii menționate, unii autori consideră împăcarea ca un drept fundamental al persoanei vinovate și o garanție importantă a realizării dreptului la apărare [15, p. 11]. Drepturile infractorului sunt garantate și de Constituția Republicii Moldova, care, la art.1 al.3, prevede: „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”. În acest context, în urma săvârșirii unor infracțiuni, expres prevăzute de lege, infractorul are dreptul de a se împăca cu partea vătămată, drept urmare va înceta procesul penal. Acest drept al învinuitului, inculpatului a fost denumit convențional „dreptul de a fi iertat” [15, p. 11].

Dreptul infractorului la împăcare își găsește reflectare și în criminologie. Astfel, unii autori consideră că însuși comportamentul victimei determină săvârșirea infracțiunii – infractorul în acest caz are dreptul de a fi iertat deoarece nu a fost el inițiatorul comportamentului ilegal. În susținerea acestei poziții autorul Igor A. Ciobanu menționează că „cel mai bine raportul „infractor-victimă” poate fi privit în cadrul infracțiunilor de viol. Studiul victimologic al violului a stabilit că în majoritatea cazurilor victima și infractorul se află în relație prealabilă, prima crezând în „bunele intenții”, primind cu ușurință invitații etc. Comportamentul provocator al victimei se poate manifesta și prin stabilirea relațiilor cu bărbați necunoscuți sau puțin cunoscuți, vizitarea benevolă a domiciliului acestora sau izolarea împreună cu ei în alte locuri retrase, consumul în comun a băuturilor alcoolice, comportarea indecentă și atitudinea absolut necritică față de aluziile și intențiile vădite ale viitorilor violatori” [7, p. 340].

Suntem de acord cu exemplele prezentate, deoarece existența raportului „infractor-victimă” ne permite să analizăm condițiile și cauzele care au determinat săvârșirea infracțiunii. Nu acceptăm această poziție în cazul tuturor infracțiunilor, însă comportamentul victimei este necesar de a fi examinat, fapt reglementat și în Codul penal al Republicii Moldova, art. 76 - circumstanțele atenuante, care prevede expres la al.1 lit. g „ilegalitatea sau imoralitatea acțiunilor victimei, dacă ele au provocat infracțiunea” vor fi luate în calcul la stabilirea pedepsei penale.

Împăcarea părților produce anumite efecte juridice:

- se stinge obligația infractorului de a suporta consecințele negative ale faptei sale;
- statul, ca garantat al apărării valorilor sociale, nu mai are dreptul de a trage la răspundere penală persoana vinovată de săvârșirea unei infracțiuni.

O reconceptualizare a instituției împăcării este dată de introducerea și afirmarea medierii în cauzele penale. Prin mediere se înțelege „modalitatea de soluționare alternativă a litigiilor pe cale amiabilă, în cadrul unui proces structurat, flexibil și confidențial, cu asistența unui sau mai multor mediatori.” [10, art. 2]

Medierea este o instituție relativ nouă pentru Republica Moldova, care are menirea să soluționeze conflictul dintre victimă și infractor, implicând efortul de a repara prejudiciul moral și material. În cadrul procesului de mediere, victima și infractorul au posibilitatea să discute despre infracțiunea comisă, să-și exprime emoțiile, să se focalizeze pe „restaurare și vindecare” și, nu în ultimul rând, să ajungă la un numitor comun privind repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune.

După cum consideră unii autori, scopul medierii nu este doar semnarea acordului de împăcare dintre infractor și partea vătămată, „ci și asigurarea unui dialog constructiv între părți. Or, medierea în cauzele penale, care eventual ar putea determina părțile la împăcare, poate fi caracterizată de aspectul înțelegerii, aspectul autodeterminării, aspectul autonomiei părților. În acest sens, anume medierea este destinată să favorizeze realizarea împăcării.” [6, p.16-18]

Referindu-ne la aplicarea împăcării și medierii, menționăm că este necesar ca statul, ca garant al respectării drepturilor și libertăților persoanei, să dispună de mecanisme de control asupra procesului de împăcare, deoarece în așa fel ar fi protejată partea vătămată, iar împăcarea nu ar constitui o modalitate de înlăturare a răspunderii penale pentru infractor.

Analizând datele statistice prezentate de Ministerul Afacerilor Interne pentru anii 2016-2018 privind încetarea cauzelor penale în urma împăcării părților, observăm o scădere esențială: în anul 2016 au fost încetate 3231 cauze penale, în 2017 – 2570 cauze penale, iar în primele 9 luni ale anului 2018 – 1301 cauze penale.

Micșorarea numărului cauzelor penale încetate în urma împăcării părților se datorează faptului că, în luna iunie 2016, al.1 al art.109 din Codul penal al Republicii Moldova a fost completat cu următorul text: „... dacă persoana nu are antecedente penale pentru infracțiuni similare comise cu intenție sau dacă în privința sa nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani”.

Înăsprirea condițiilor de aplicare a împăcării s-au făcut la solicitarea Ministerului Afacerilor Interne, care, analizând situația infracțională pe întreg teritoriu al Republicii Moldova, a constatat că mulți infractori profitau de condițiile stipulate la art. 109 al. 1 Cod penal – săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave. Această prevedere permitea infractorilor cu antecedente penale, sau care au comis mai multe infracțiuni de același gen să recurgă la împăcare, prin urmare, nu erau trași la răspundere penală pentru fapta săvârșită.

Ca rezultat al cercetării noastre, venim cu propunerea de *lege ferenda* ca legiuitorul nostru să prevadă expres obligația infractorului de a repara prejudiciul material și moral cauzat ca urmare a săvârșirii infracțiunii înainte de împăcare, deoarece prin încheierea acordului de împăcare se stinge orice drept al părții vătămate.

În concluzie, putem afirma că dreptul la împăcare nu poate fi apreciat ca un drept subiectiv ordinar, dar mai mult ca unul neordinar, deoarece acest drept subiectiv la împăcare cu partea vătămată va putea fi exercitat doar în cazul când vor fi întrunite cumulativ toate acele condiții prevăzute de legislația penală.

Bibliografie:

1. BARBĂNEAGRĂ, A. ș.a. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Centrul de Drept al Avocaților, 2003, 836 p. ISBN 9975-61-291-1.
2. BICĂ, Gh., *Drept penal. Partea generală. Cours universitar*. București: Ed. fund. România de mâine, 2016, 414 p. [online] [citată 12.10.2018]. Disponibil: https://sjea-dj.spiruharet.ro/images/secretariat/sjdea-2015/DREPT_PENAL._PARTE_GENERALA_-_DR_AN_2.pdf.
3. BOTNARU, S., ȘAVCA, A., GROSU, V., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Chișinău: Ed. Cartier, 2006. 624 p. ISBN 9975-79-329-0.
4. BOROI, Al. *Drept penal. Partea generală*. București: Ed. C.H. Beck, 2010. 540 p. ISBN 978-973-115-701-6.
5. BUGUȚA, E. Temeiurile juridice ale înlăturării răspunderii penale în legătură cu împăcarea părților. In: *Legea și viața*, 2012, nr.12, ISSN 1810-309X.
6. BUGUȚA, E. *Condițiile desfășurării procesului de mediere și ale încheierii acordului de împăcare*. In: *Legea și viața*, 2012, nr.4, ISSN 1810-309X.
7. CIOBANU, I.A. *Criminologie*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 560 p. ISBN 978-9975-78-973-8.
8. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr. 1 din 12.08.1994, [online] [citată 26.09.2018]. Disponibil: http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731
9. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr. 128-129 din 13.09.2002 [online] [citată 28.09.2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/331268/> (accesat pe 28.09.2018)
10. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr. 104-110 din 07.06.2003. [online] [citată 10.10.2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/326970/>
11. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06.06.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr. 82-86 din 82-86 [online] [citată 07.10.2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/325085/>
12. DOLEA, I. Un nou concept în procedura penală. In: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 5, ISSN 1811-0770.
13. Legea cu privire la mediere, nr. 137 din 03.07.2015 [online] [citată 11.10.2018]. Disponibil: – <http://lex.justice.md/md/360455/>
14. NEGOIȚĂ, A. *Gândirea asi-ro-babiloniană în texte*. București: Ed. Științifică, 1975. 398 p.
15. САВЧЕНКО, А. Право на примирение сторон уголовного судопроизводства – составная часть прав человека. In: *Российский судья*, 2007, nr. 3. ISSN 1812-3791.